

Het eerste cijfer

Het theater van Vladimir Klimentko

Echte kunst lost geen raadsel op, biedt geen antwoord, is een oneindig wachten, is het raadsel zelf. Johan de Boose zag het werk van de Russische theatermaker Vladimir Klimentko (De Revisor en een Pinter-trilogie) en vergelijkt het met de schilderijen van diens landgenoot Malevitsj: het theater van het nulpunt, de grammatica van een uiterst broze poëzie.

I. Hermetisch theater

Men kan het slachtoffer worden van zijn eigen noties. De enige redding van dit weinig eerbiedwaardige offer is de onmiddellijke herziening van de definities. Als woorden ten gevolge van onze decadente cultuur slechts als gemeenplaats dienen of onderhevig worden aan de genummerde verklaringen in het woordenboek, ontstaat perversiteit van de vitale krachten van cultuur. In dat geval bepaalt het woordenboek de grenzen van taal en cultuur, terwijl levende, rusteloze cultuur, die ons geworpen heeft en die wij dagelijks vormen, precies de maatstaf voor onze ontwikkeling zou moeten zijn. Cultuur kan niet straffeloos worden beschouwd als een beperkt aantal kruisingen tussen fenomenen als honden, die door de zogenaamde weldenkendheid bijeengefloten worden en opgesloten tussen prikkeldraad. De treffendste voorbeelden van de eindeloze metafoer van cultuur zijn de oudste talen, die zulke onbeperkte geledingen bevatten, dat een mensenleven niet volstaat om ze volkomen te beheersen. Er resten weinig afstammelingen van deze talen, maar waar ze gesproken worden, leeft een onuitputtelijke cultuur.

Niet alleen het woord is door verstarring belaagd, ook het beeld: waar woord en beeld elkaar kruisen, ontstaat poëzie. Waar poëzie met dierlijke veerkrachtigheid tot explosie komt, ontstaat een energie, die men theater heeft genoemd. Elke verdere onderverdeling in dramatische, lyrische en epische vormen getuigt van puristische kortzichtigheid, zoals de bijziendheid van ons onderwijs en de onverdraagzaamheid van de moderne Westerse beschaving. De essentie en bestaans-

reden van cultuur is precies haar promiscuïteit, haar geschiktheid om verbogen en vervoegd te worden, pre-, in- en suffixen toe te staan, om onophoudelijk te evolueren op het ritme van onze honger, onze drift, onze melancholie, onze woede, onze reizen, en om eindeloze mengvormen aan te gaan. In die zin is poëzie een exponent van elke menselijke gemeenschap. Hoe meer ze in staat is tot diversifiëring, des te belangrijker wordt ze, des te ruimer wordt haar perspectief.

In deze redenering staat poëzie centraal, de poëzie van de promiscuïteit. Als ik poëzie zeg, bedoel ik evenzeer cultuur in het algemeen als theater in het bijzonder. Dit is een postulaat, een axioma. Als we aanvaarden dat poëzie volgens een min of meer wiskundige methode wordt geconstrueerd, aanvaarden we alleen die bewerkingen, die onbewijsbaar blijken te zijn. Hiermee zijn we op het terrein van het hermetisme beland. De conventie beschouwt iets als hermetisch, wanneer het geen logisch verband onderhoudt met de realiteit of een in zichzelf besloten zin bevat, die niet kan worden onthuld, tenzij in de waanzin. In dit vocabularium is het hermetische een kist, waarvan men de sleutel niet hoeft te zoeken, omdat zij geen slot bevat. Een mokerslag zou niet alleen de kist, maar ook de bestaansreden van de kist vernietigen, zoals zuurstof eeuwenoude muurschilderingen uitwist. (Op dezelfde manier breekt een te krachtige luchtstroom de motoriek van poëzie.) De kern van perversie, promiscuïteit en subversie (in één woord: poëzie) bestaat erin dat zij bewust een andere definitie, een andere benadering, een ander begrip vereisen dan de klassieke Westerse

codex, niet alleen geritmeerd door onze natuurlijke behoeften, maar vooral door de onbegrensde verbuigingen van de verbeelding, door de metafoer, d.w.z. door wat aan elke denkbare conventie of definitie voorbijgaat en dus een pleidooi vormt voor de onbevengende, potente vrijheid van de verbeelding. Kunst uit oppressieve culturen bewijst dat zo'n vrijheid bestaat, ofschoon ze altijd tragisch is. De oud-Griekse cultuur, die een oppressieve cultuur was (elke cultuur die slavernij gewettigd acht is oppressief), heeft precies de schoonheid van de tragiek geopenbaard.

Waarin bestaat de schoonheid van dit nieuwe begrip? Het komt erop aan de werkelijkheid, die uit een massa gegevens bestaat, als een onontwikkeld kluwen te beschouwen, waarin elk element in een bepaald verband staat tot elk ander element. Vanuit deze optiek is elke metafoer mogelijk, kan alles naar alles verwijzen, is alles van nature met elkaar vervlochten. Zowel de schepper als de beschouwer van poëzie moet er alleen over waken dat hij het kluwen in zijn handen houdt. Geen enkel natuurlijk, rationeel onderzoek kan de essentie ervan openbaren. Het menselijk netvlies is niet in staat om zijn structuur te ontwaren of te ontwarren. Alleen de verbeelding kan de verbanden raden en op die manier misschien tot een beter inzicht komen van haar eigen structuur, omdat zij op dezelfde manier geordend is. Dit nieuwe begrip is aleatorisch en emotioneel. De rationele verklaring is ofwel onmogelijk, ofwel een vernietiging (want een ontbinding of ontarring) van het kluwen.

Het kluwen staat uiteraard symbool voor het raadsel van de dood.

Het hermetisme, het kluwen en het raadsel vormen de essentie en de basis van onze werkelijkheidsbenadering, de bouwstenen van de poëzie en de bestaansreden van de verbeelding. Kunst die raadsels oplost, is de vlugge, vulgaire kunst uit kranten, als een speelgoed om de zo al te korte tijd mee te korten. Echte kunst lost geen enkel raadsel op, biedt geen enkel antwoord, is eerder een oneindig wachten, zij is het raadsel zelf, dat de verbeelding in staat stelt om de draden of aderen te tekenen van het kluwen, zonder ooit de mathematische structuur te achterhalen. Er is alleen het verlangen naar de oplossing van het raadsel, naar de vervulling van het wachten, naar een andere orde, een eindelijke mathematische structuur: een tragische ervaring, bron van melancholie, kern van schoonheid.

St.-Petersburg, mei 1991